

S prezidenty ČR a SR Václavem Havlem a Michalem Kováčem

I po pěti letech mají lidé

Prezidenti obou našich států, Václav Havel a Michal Kováč, jsou mimořádnými morálními autoritami zejména díky tomu, že se dokázali ve chvíli, když to bylo potřebné, postavit lži, jakkoliv byla mocensky silná, že dokázali bez ohledu na následky a osobní prospěch bránit pravdu. Obadva jsou známi svým velkým zájmem o česko-slovenské a slovensko-české vztahy. S odstupem téměř přesně pěti let od vzniku samostatných států - České republiky a Slovenské republiky odpovídeli na několik otázek.

Češi a Slováci spolu žili více než sedmdesát let. Co, podle vašeho názoru, toto soužití jednomu nebo druhému národu dalo, a co, případně, vzalo?

MICHAL KOVÁČ: - Iste by to chcelo hlbšiu analýzu, ale už pri prvom dotyku s touto otázkou človeku schádza na um, že hlavné, čo nám to dalo, je vlastne existencia štátnej zvrchovanosti.

Vznikom nášho spoločného štátu po rozpade Rakúsko-Uhorska sa vytvorili základné predpoklady pre budovanie demokratickej spoločnosti, vznikli nové možnosti pre vzdelanostný a kultúrny rozvoj, umožnilo to začať budovať vlastný hospodársky systém, samozrejme založený na existencii vtedajších trhových pravidiel, čo bolo prirodzene dôležitým predpokladom ekonomického i sociálneho rozvoja. Bolo by možné menovať celý rad ďalších výhod a predností, ktoré sú spojené so vznikom Československej republiky. Osobitne, pokiaľ ide o Slovensko, by som chcel zdôrazniť, že to bolo záchrano ďalšieho rozvoja slovenskej identity. Nepochybujem o tom, že práve vďaka vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov začal sa na Slovensku rýchly vzdelanostný rozvoj v slovenskom jazyku. Zo všetkých týchto dôvodov si myslím, že je správne, že i na Slovensku - i keď to nemáme zapísané v kalendári ako štátny sviatok - si pripomíname 28. október ako významný medzník v dejinách nášho národa a že sa s úctou pozeráme na vznik Československej republiky.

Pokiaľ ide o druhú časť otázky, myslím si, že skôr než o tom, čo nám spolužitie vzalo, by sa malo hovoriť o tom, čo sa celkom nepodarilo. Zdá sa mi, že sa nepodarilo dosť dobre zvládnuť vzťahy k nemeckým, napríklad k nemeckej, že sa nepodarilo dosť dobre zvládnuť vzťahy k Slovensku z hľadiska naplňovania túžob Slovákov po rovnoprávnom postavení v spoločnom štáte. Ak by sme ale našli mali vymyslieť niečo, čo nám vznik ČSR vzal, určite nás to nejakým spôsobom vzdialilo od takých vtedajších centier Rakúsko-Uhorska, ako boli Budapešť či Viedeň, ale samozrejme to zároveň umožnilo vytvárať nové vzťahy a sústrediť značné úsilie na budovanie vlastných kultúrnych, historických, politických, administratívnych centier.

VÁCLAV HAVEL: - Tých sedmdesát let spoločného štátu nelze jednoduše vymazať. Jsem presvedčen, že skutečnost, že Češi



a Slováci začínali svou novodobou státnost budovat společně, zůstane v dějinné paměti obou národů natrvalo zakódována. Dovoláme-li se dnes demokratických tradic první Československé republiky, musíme mít na paměti, že tyto tradice se formovaly v podmínkách stálého česko-slovenského dialogu. Byl to dialog, který měl svá vážná úskalí, což ostatně potvrzuje fakt, že v kritických chvílích nebyl s to udržet jednotu společného státu. Ale byl to dialog a jako takový třibil politickou kulturu obou partnerů a oběma umožnil lépe poznat sama sebe.

Rekl bych, že s odstupem času budou skutečné plody našeho sedmdesátiletého soužití ve společném státě doceněny. Určitý historický odstup je nutný k tomu, abychom se dokázali na obou stranách řeky Moravy bez emocí podívat zpět a říci: toto je historie. Je to naše historie a my se k ní rádi hlásíme.

V období, kdy se rodily samostatné státy, Česká republika a Slovenská republika, slibovali politici na obou stranách řeky Moravy občanům jedním hlasem nadstandardní vztahy našich republik. Na úrovni občanů či třetího sektoru se to snad i uskutečňuje. Právě na oficiální úrovni jsou však vzájemné vztahy sice korektní, ale chladné. V čem vidíte příčiny takového vývoje?

VÁCLAV HAVEL: - Na omluvu zmíněných politiků budíž řečeno, že když sli-

bovali nadstandardní vztahy, nepočítali s tím, že vnitropolitický vývoj v obou zemích se bude ubírat poněkud odlišnými cestami a že elementární komunikace mezi oběma politickými reprezentacemi nebude vždy snadná. Že komunikace na politické úrovni vázne, je prostě fakt. Tento fakt občanům obou našich států nepochybně znepríjemňuje život, niemněnė nevěřim, že by mohl nějakým dlouhodobým, fatálním způsobem ovlivnit naše vzájemné vztahy. Přirozeně sympatie, které podle všech průzkumů veřejného mínění k sobě v převažující míře Češi a Slováci chovají, jsou podle mého důležitéjší. Na těchto sympatiích lze totiž kdykoli v budoucnu budovat politiku. Opačně by to šlo hůř.

MICHAL KOVÁČ: - Aj odpoveď na túto otázku by si asi vyžadovala podrobnejšiu analýzu. Mne sa zdá, že jedna z príčin istého ochladnutia vzájomných vzťahov spočíva v tom, že sme príliš podmienili rozvoj oficiálnych vzťahov medzi vládami dokončením rozdelenia federálneho majetku. Istý čas sa kladli podmienky typu, že ďalšie stretnutie bude len vtedy, keď prídeme už s konkrétnymi predstavami a keď budú šance, že sa na tom stretnutí bude môcť definitívne uzavrieť dohoda o delení majetku. Jedna vec je rozvíjanie vzťahov, a samozrejme vzťahy medzi vládami sú mimoriadne dôležité, a druhá vec je, či sa ten alebo iný problém, spojený s rozdelením federácie, vyriešil alebo nevyriešil, prípadne kedy sa vyrieši. Neskôr k tomu pristúpila podľa môjho názoru i ďalšia príčina: že predsa len inak sa vyvíjala vnútropolitická situácia v Českej republike, inak v Slovenskej republike. Aj keď sa to možno nahlas nepovedalo, pravdepodobne kdesi v podvedomí i tento faktor začal pôsobiť. To nevytváralo priaznivé podmienky pre to, aby sa vzájomné vztahy medzi vládami zintenzívňovali. Domnievam sa, že nebolo šťastné, že sme sa nevedeli cez to preniesť, vidieť to ako dočasný proces. Pokiaľ ide o prezidentov, ani my sme nedokázali v plnej miere naplniť vlastné predstavy, že sa stretneme dvakrát trikrát do roka, ale v tomto prípade ide skutočne len o formálnu stránku vecí - naše vzájomné vztahy sú veľmi dobré, navyše, vždy sme využili príležitosť pri multilaterálnych stretnutiach. Je ale skoro nepochopiteľné, že predseda slovenskej vlády dodnes nevykonal oficiálnu návštevu Českej republiky. Trochu viac veľkorysosti, a nehovorim na ktorej strane, by veci celkom iste pomohlo.

Správne ste povedali, že nadstandardné vztahy existujú v treťom sektore, medzi občanmi a občianskymi združeniami. To odrakľuje fakt, že u značnej časti Čechov a Slovákov nedošlo k vzájomnému odcudzovaniu, že si uvedomujeme blízkosť našich

o česko-slovenských a slovensko-českých vzťahoch

k sobě blíž než politici

dvoch národov, ich spriaznenosť, spríbu-
nenosť. Je veľmi dôležité, že v rôznych
rovinách s veľkou intenzitou pokračuje
vzájomné poznávanie a obohacovanie sa aj
v podmienkach dvoch samostatných štátov.

Jaký vliv by na vývoj vzájomných
vzťahů mohla mať otázka vstupu, či
nevstupu SR do EU a NATO? Nevzní-
ká hrozba vzniku nové železnej opony
práve medzi našimi dvoma štátmi?

VÁCLAV HAVEL: - Je v životním
zájmu České republiky, aby dlouhodobě
taková situace nenastala. Je to našim zá-
jem nikoli snad pouze z jakéhosi altruismu
či česko-slovenského sentimentu, ale ze
zcela pragmatických důvodů: jednak jsou
občanské společnosti obou zemí propojeny
tak hustým předivem nejrůznějších vazeb,
že bychom byli sami proti sobě, kdyby-
chom se snažili tyto vazby přetrnout, a
kromě toho není nikterak lákavá perspekti-
va, že bychom se měli stát hraniční zemí
Evropské unie.

Pevně věřím, že nastanou lepší podmír-
ky pro to, aby Česká republika mohla tento
svůj zájem účinněji prosazovat. A ty pod-
mínky musí nastat především na Sloven-
sku.

MICHAL KOVÁČ: - Asi nikto nepo-
chybuje o tom, že začlenenie oboch štátov
do európskych a euroatlantických štruktúr
by malo veľmi pozitívny vplyv aj na
vzájomné vzťahy. Rovnako asi niet pochyb,
že na začlenení Slovenska má záujem i
Česká republika. Takýto vývoj by celkom
iste po všetkých stránkach kladne ovplyvnil
rozvíjanie vzájomných vzťahov, ale samo-
zrejme tiež vnútorný vývoj, pretože by
mohol zdynamizovať náš hospodársky, so-
ciálny i kultúrny rozvoj. Nezačlenenie nie-
ktoej z krajín by podľa mňa malo omnoho
katastrofálnejšie dôsledky pre tú krajinu,
ktorá by sa nezapočila do tejto integrácie,
než pre vzájomné vzťahy. Verím, že by sme
sa nestali nepriateľmi, ale tá krajina, ktorá
by zostala mimo integračného rámca, by sa
sama ochudobnila o mnohé prednosti, ktoré
poskytuje členstvo v EÚ a v NATO, o
mnohé ekonomické, politické i právne pred-
poklady rýchlejšieho rozvoja, stability a
demokratického vývoja.

Jednou z výjimečných daností každé-
ho príslušníka ktoréhokoli z našich ná-
rodů bývala a je bilingválnosť. Pomalu, a
to zejména u malých detí, se však ztrácí
spolu s televizími a rozhlasovými pro-
gramy ve druhém jazyce. Považujete kul-
turní výměnu mezi našimi dvěma národy
za dostatečnou, popřípadě: jak ji zlepšit?

MICHAL KOVÁČ: - Kulturní výměna
nie je určite zďaleka dostatočná. A to
vrátane vzájomnej výmeny informácií o
živote v našich krajinách. Samozrejme,
niektoré faktory, ktoré naše vzájomné vzta-

hy rozvíjali v dobách spoločného štátu, ako
napríklad federálne vysielanie televízie,
rozhlasu, prestali pôsobiť a dosiaľ sa ničím
nenahradili. Rozhodne by som to ale nevi-
del ako čosi osudové, čo tak musí byť,
určite by som to nevnímal tak, že je
zbytočné usilovať o takú úroveň kultúrnych



vzťahov, aká existovala v spoločnom štáte.
Myslím si, že je potrebný čas, aby si
občania uvedomili svoju potrebu kultúry
druhého z našich národov, aby vytvorili
ešte výraznejší dopyt po nej. Istú povinnosť
v tomto smere podľa mňa majú verejnoprávne
médiá, české i slovenské. Ide o to, na
akej úrovni vedenia týchto verejnopráv-
nych médií sú, čo si uvedomujú a čo si
neuveďomujú. Musím s ťúfosťou konštatovať,
že v Slovenskej televízii sa ocitli rôzni
komentátori i publicisti, ktorí naozaj nema-
jú citlivý vzťah k česko-slovenským vzta-
hom. Ale ak si jedna strana niečo uvedo-
muje menej, ale uvedomuje si to aspoň
druhá strana, je tu určitá reálna nádej na
zlepšenie stavu. Príslub vidím aj v tom, že
vzťahy medzi českými a slovenskými umel-
cami, napríklad divadelníkmi, sú veľmi
dobré. Ešte väčšiu iniciatívu a invenciu by
v tomto mali prejavit i Česi žijúci na
Slovensku a Slováci žijúci v Českej repub-
like.

VÁCLAV HAVEL: - Domnívam se, že
kulturní výměna mezi oběma zeměmi je
práve jednou z oněch vazeb, které jsou stále
živé a spontánní. Považují to za nesmírně
důležité. Jde totiž o zcela hmatatelný projev
občanské společnosti, která v obou našich
státech žije svým životem, nezávisle na
dočasných politických konstelacích, nezá-
visle na tom, zda obě politické reprezentace
spolu momentálně z nejrůznějších důvodů
jsou nebo nejsou schopny komunikovat.

Tyto čilé kontakty mezi filmaři, divadelní-
ky, výtvarníky či muzikanty zároveň doka-
zují, že právě v kultuře zanechala desetiletí
česko-slovenského soužití snad nehlubší
stopy.

Může-li stát těmito kontaktům nějak
napomoci, pak zejména v oblasti školství.
Jde například o to, vyjit vstříc zájmu
českých studentů o studium ve Slovenské
republiке a slovenských studentů o studium
u nás. Ne náhodou jsme se v naší společné
nadaci s panem prezidentem Kováčem sou-
středili právě na tuto oblast. Jakkoli počet
uchazečů o stipendium, které je naše nadace
schopna každoročně uspokojit, je vzhledem
k oboustrannému zájmu spíše symbolický,
šlo nám v prvé řadě o to, dát signál, co ve
vzájemných vztazích považujeme za oprav-
du důležité.

V České republice žije přes třistatisíc
Slováků, ve Slovenské republice přes šes-
desátisíc Čechů. Jaký význam přikládáte
těmto komunitám?

VÁCLAV HAVEL: - Domnívam se, že
obě tyto komunity ve své existenci ztěles-
ňují onu dějinnou paměť, o které jsem
mluvil. Uchovají-li si svou identitu, bude to
v obou případech obohacením většinové
společnosti, v níž žijí. Mně osobně je milé,
když slyším Slováky, kteří žijí v České
republiке, hovořit na veřejnosti nebo i v
úředním styku slovensky. To souvisí s
otázkou pasivní bilingválnosti, oné samoz-
řejmosti, s níž jsme po generace spolu
dvojazyčně komunikovali, aniž bychom si
to uvědomovali. Kdyby se tato schopnost
měla v budoucích generacích ztratit, bylo
by to nesporně škoda. Záleží to ve značné
míře právě na našich slovenských spoluob-
čanech, zda jejich komunita bude mít dost
sil udržet si vlastní kulturu, včetně jazyka.

Ze strany České republiky je toto právo
garantováno. Věřím, že obdobně i Češi na
Slovensku, ačkoli jsou komunitou relativně
mnohem méně početnou, si budou moci
uchovat svůj jazyk a svou kulturu.

MICHAL KOVÁČ: - Nevím, či si to
dostatočne uvedomujeme, ale podľa môjho
názoru majú tieto menšiny naozaj veľký
význam. Obohacuje sa tým mnohorakosť
etník, kultúr a jazykov v oboch našich
štátoch. Budem teraz hovoriť z pozície
Slovenskej republiky: existencia českej
menšiny nám možno tak trochu i nahrádza
to, že už sice nie sme v spoločnom štáte, ale
Čechov, ktorí sú nám podľa môjho názoru
najbližší, bratský národ, tu máme.

Naďa Vokušová

Vladimír Skalský

Foto: ČTK

Korzo - Judita Čermáková